

ERZURUM'DA MEYDANA GELEN O.T. OLAYININ İLETİŞİM ETİĞİ VE İLETİŞİM HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fahrettin KORKMAZ*

The Evaluation of O.T. Event That Occured in Erzurum According to Communication Law and Ethics

Moral literally means to compare, to evaluate and to ordain. Moral is in generally being used in terms of goodness and perceived as having nice relationship with people and getting along pretty well.

Ethic is a discipline that deal with what is good and what is bad about moral and customary dustings. Ethic, in more general meaning, is moral philosophy. From these expressions, it is understood that ethic is scientific area to search the reasons of moral rights and wrongs. Ethic is interested in the subjects related to human activities that are valuable and valueless with respect to moral values.

From another aspect, ethic is a factor that establishes social harmony, constitute written and no written rules, and provide searching and understanding desirable life. In more general meaning, it is to determine what can be done, what can be owned and what can be asked so that all activities and aims are placed correctly. When it is considered in this respect there is no area where ethic and moral are not related to.

Every job has a role in the society. Jobs are legitimate as long as they are useful for the society. Individuals and society have the right to defend themselves when they are hurt and the limits are exceeded. Those who work in media are not exempted. In this respect, news and articles taken place in Media must be accurate as well as they should not exceed the aim in term of criticism and humor. One of the objectives of the media ethic is to what over these rights of the society. But, freedom of the press should also be maintained, censorship should not be in force. In the case analyzed in this study, the limits were exceeded by state institutions and the press as well. There fore it is determined that the rights of the suspect were violated.

Key words: Communication Law, Communication Ethics, Media.

I- Genel Olarak Ahlak Ve Etik

Ahlak, ölçümlemek ve takdir etmek anlamlarına gelir. Ahlak genelde iyi anlamda kullanılmakta olup insanlarla güzel ilişkilere

girişmek ve hoşça geçinmek şeklinde algılanmaktadır. (Hatemi, 1976:1)

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Kişinin kendine ve vicdanına karşı görevleri yanında topluma karşı da görevlerini kapsa

yan kurallar mahiyetindeki ahlak kuralları, toplumdan topluma değişebildiği gibi, aynı toplumda farklı gruplar arasında da değişiklikler arz etmektedir. Bazen bu değişiklikler bireylere kadar inebilmektedir (-, 2001: 13).

Ahlaki davranışların sosyal yönü ayrı bir önem arz etmektedir. İnsanlar birlikte yaşamaları ahlaktan söz edemeydik. Çünkü ahlak, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konmuş kaideler bütünüdür. Bir insan kötü davranıyorsa, onun davranışı başka birine veya bir insan grubuna karşı zararlı sonuçlar doğuracak demektir. İyi davranış ise, yine başkalarının hoşlanacağı ve bu yüzden insanlar arasında iyi geçinme imkanları yaratacak bir davranış anlamına gelecektir. Ahlak, asıl olarak bireyin kendisine ve diğerlerine karşı kişisel görevlerini tanımlayan ve kişisel sorumluluk doğuran bir olgudur. Bu bakımdan ahlak, özgürlüklerle doğrudan ilgilidir. Davranışlarından sorumlu olmayan insanların, etik değerlere uymak ya da uymamak konusunda yargılanmaları olanaksızdır (Tılıç, 1998: 33-43).

Ahlakla bir takım bilim dalları arasında ve özellikle hukuk bilimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Hatta daha da ileri giderek hukuk kurallarının, yaptırıma bağlanmış ahlak kuralları olduğunu söylemek mümkün hale gelmiştir (Girgin,2000:153).

Sonuç olarak ahlak; insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen davranış ve ideolojik ilişki biçimi; bir tarihsel oluşuma, sınıfa, kesime özgü, tarihsel ve somut olarak belirlenmiş, bunların belli bir topluluğa, sınıfa, devlete ya da tümüyle topluma olan tutumunu kurallandıran ananevi görüşler, değerler,

normlar, ilkeler, ilişki ve davranış biçimlerinin bütünüdür.

Etik ise, ahlaki ve töresel görevler ve zorunluluklarla ilgili olarak neyin doğru ve neyin yanlış olduğu ile ilgilenen bir disiplindir. Daha geniş bir ifadeyle etik, ahlak felsefesidir. Bu ifadelerden etiğin, ahlaki ve töresel görevler ve zorunluluklarla ilgili olarak neyin doğru ve neyin yanlış olduğu ile ilgilenen bir disiplin olduğunu, ahlaki doğruların ve yanlışların sebeplerini araştıran bir alanda faaliyet gösterdiğini söyleyebiliriz. Etik; toplumsal düzeni kuran yazılı ve yazılı olmayan kuralların oluşturulmasını sağlayan, istenilecek bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasını sağlayan bir bilimdir. Daha geniş anlamıyla, bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması, neyin yapılacağı ya da yapılamayacağı, neyin istenileceği ya da istenilemeyeceğinin, neye sahip olunacağı ya da olunamayacağının tespit edilmesidir. Bir diğer ifadeyle bireylerin uygun olan ve olmayan davranışlarını bir takım ilkeler çerçevesinde belirlemek bu bilimin önemli bir yanını oluşturur. Bu ilkeler uzun araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemeler genellikle etik tartışmalardan sonra yapılmıştır. Örneğin ABD şirketlerinin yabancı ülkelerdeki etik dışı çalışmaları 1960'larda gündeme gelmiş, bu konuları düzenleyen yasa ise 1970'lerde kongre tarafından kabul edilmiştir. Yine bu ülkede iş güvenliği ve ayrımcılık sorunlarına ilişkin tartışmalar 1960'larda başlamış ve 1970'lerde yasal bir düzenlemeye kavuşmuştur.

Günümüzde her mesleğin kendisine has kuralları ve yükümlülükleri vardır. Mesleğin devam ettirilebilmesi için varlığı zorunlu olan bu kurallarla meslek onurunun korunması amaçlanmıştır. Meslek onuru, kişinin mensubu olduğu mesleğe karşı kendisininin

ve toplumun gösterdiği saygınlık duygusudur. Bu duygu olmadan meslek onurundan söz etmek anlamsızdır. Mesleki sorumluluğun zayıflaması veya ortadan kalkması, mesleğin yozlaşmasına ve ahlaki olarak çökmesine yol açabilir.

Ahlakla ilgili olarak yapılan tanımlar doğrultusunda, insanların birbirlerine ve gerekse topluma karşı hak ve yükümlülükleri bireysel ve toplumsal olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireysel ahlak; daha çok iyi-kötü ayırımını, sorumluluk duygusunu, vicdani değer yargılarını ele alıp incelerken toplumsal ahlak, insanların gerek birbirlerine ve gerekse toplumdaki diğer insanlara karşı izlemek zorunda oldukları tutumları yönlendirerek, onlara istikamet kazandıran toplumsal değer yargılarından oluşmakta ve bunları incelemektedir.

Medya Etiği

Her sosyal faaliyetin kendine has bir ahlaki disiplini bulunmaktadır. Bireyin üyesi bulunduğu mesleki örgütün menfaatleriyle kişisel çıkarları arasında her zaman bir örtüşme bulunmayabilir. Böyle bir durumda birey davranışlarında hesaba katmak zorunda olduğu toplumsal yararları bazen fark eder, bazen de fark edemez ve bunun sonucunda bağlı bulunduğu mesleki teşekkülün kurallarına aykırı davranmış olabilir.

Bugün medya etiği, kamu oyununda kendisinden sıkça söz ettiren bir kavram haline gelmiştir. İçeriği ve sınırları, gazete, dergi, radyo, tv, internet vs. gibi yayın organlarıyla oldukça genişletilmiş ve internet, elektronik posta (e-mail), multimedya, interaktif televizyon, cep telefonu, cep bilgisayar, dijital gazete, tele-eğitim, tele-sağlık gibi yeni iletişim teknolojileri de bir yönüyle medya kavramı içerisine girmiştir.

Diğer meslek mensuplarında olduğu gibi, medya mensuplarının da bu alanla ilgili düzenlenmiş bulunan etik kurallara uyma mecburiyetleri vardır. Bu mecburiyet kavramına, tüm kitle iletişim araçlarının çalışanları ve çalışanları girmektedir. Bu kuralların en önemlilerinden bir kısmı, "Basın Meslek İlkeleri" başlığını taşımaktadır. İnceleme konusunu oluşturan olayla ilgili meslek ilkelerinden "kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez." hükmünü ihtiva eden 1. maddesi, "kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz" şeklindeki 2. maddesi, "soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz" şeklindeki 3. maddesi ve "suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez" şeklindeki 11. maddeleri incelenmiştir. Bu ilkeler ve yasal hükümlerle ilgili değerlendirme yapmadan önce söz konusu olayı ve bu olayla ilgili tepkileri kısaca ele alalım.

III. Örnek Olayın İncelenmesi

1. O.T. Olayının Yazılı Basında Yer Alışı

A. Yerel Basında: Erzurum'da yayınlanan Ekspres Gazetesinin 29. 12. 2003 tarihli sayısında "İşte O. T'nin Kabarık Aşk Listesi" başlığıyla verilen haberde, bir otelde fuhuş yaparken yakalanan ve AIDS virüsü taşıdığı anlaşılan O. T nin, ilişkiye girdiği erkeklerin isimlerini yazdığı defteri basın mensuplarına gösteren Emniyet Müdür yardımcısı: "Bu kadınla ilişkiye girmek intihar etmek demektir. Bu kişiyle ilişkiye girenlerin vakit geçirmeden en yakın sağlık kuruluşuna başvurarak sağlık kontrolü yaptırılmaları gerektiğini" belirtmiştir.

Aynı gazetenin aynı tarihli sayısında yer alan Erzurum Valisinin beyanında ise "Polisin halkın huzur ve güveni için var olduğunu, yakalanan hayat kadınının üç ay gibi kısa bir sürede 1350 erkekle ilişkiye girdiğini, hastalığını başkalarına yayma ihtimalinin çok yüksek olduğunu, bu kadınla ilişkiye girenlerin en yakın hastanede muayene olmalarını" istemiştir.

Bir diğer mahalli gazete olan Sıla Gazetesinin 29. 12. 2003 tarihli nüshasında "AIDS Paniği" başlıklı yazıda; Erzurum'da çetele tutan AIDS'li hayat kadını üç ayda tam 1335 erkekle ilişkiye girdiği, ilişkiye girenlerin derhal eliza testi yaptırmaları gerektiği polis tarafından bildirildiği belirtilmiştir.

Yerel gazetelerden "Yeni Kuşak" ve "Ufuk"un 29. 12. 2003 tarihli sayısında: "AIDS Paniği" başlıklı yazıda, Ukraynalı hayat kadını O. T ile ilgili olarak Erzurum Valisi ve Emniyet Müdürlüğü elemanlarının yaptıkları basın toplantısında; adı geçen hayat kadınının yasa dışı yollardan Artvin'e, oradan da Erzurum'a giriş yaptığı, üç ay gibi kısa bir sürede bin 350 kişiyle ilişkiye girdiği, söz konusu kadınla ilişkiye girenlerin en yakın sağlık kuruluşuna başvuruda bulunmaları ve sağlık kontrolünden geçmeleri istenmiştir.

O. T ise, basın mensuplarına mütercim vasıtasıyla yaptığı açıklamada AIDS'li olduğunu bilmediğini, bunu yeni öğrendiğini beyan etmiştir.

Yerel gazetelerden Doğu Ekspres Gazetesinin 02. 01. 2004 tarihli sayısında "fuhuş yapılan oteli vatandaşlar bastı" başlığıyla verilen haberde, daha önce kapatılan otele, içinde kimsenin bulunmadığı bir sırada, taşla saldırıda bulunan kişilerin sokak aralarına kaçarak izlerini kaybettirdikleri belir-

tilmiştir. Aynı gazetenin 03. 01. 2004 tarihli nüshasında ise O. T'nin 6 Ocak'ta ülkesine gönderileceğine dair Emniyet Genel Müdürlüğü sözcüsünün beyanatına yer verildiği tespit edilmiştir.

Yerel gazetelerden Ufuk Gazetesinde yer alan "AIDS paniği devam ediyor" başlıklı haberde; olay sonrası 3 gün içinde Erzurum'daki sağlık kuruluşlarına eliza testi için 300 kişinin başvuruda bulunduğu, çok sayıda vatandaşın diğer illere giderek bu testi yaptırdığı belirtilmiştir.

Sağlık Bakanının 05. 01. 2004 tarihli Palandöken Gazetesinde Sağlık Bakanının "Kendi Gitti, Sorular Kaldı" başlığı altında yer verilen beyanatında; O. T nin HIV virüsü taşıyıcısı olduğu belirtilmiştir. Aynı gazetenin başka bir sayısında ise olay "Erzurum'a imaj darbesi" olarak verilmiş ve adı geçen hayat kadınının geride cevapsız sorular bırakarak gittiği kaydedilmiştir.

B. Ulusal Basında: 03. 01. 2004 tarihli Hürriyet Gazetesinde yer alan bir haberde; BM Türkiye Temsilciliği tarafından olayla ilgili olarak yapılan açıklamada, teşhirin insan haklarına aykırı olduğu, kişinin müptela olduğu hastalığı açıklamama gibi bir hakkının bulunduğu, sağlık sorunları nedeniyle insanların damgalanamayacağı ve ayrımcılığa tabi tutulamayacağı belirtilmiştir. Bu gazetede yer alan habere göre O. T'nin avukatı, teşhirin insan haklarına aykırı olduğunu, olay nedeniyle Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde 3 milyon dolarlık dava açacaklarını belirtmiştir. Aynı gazetede yer alan haberde aralarında Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'ın da bulunduğu bir kısım hukukçular ise O. T' nin hastalığını bildiği halde başkalarıyla ilişkiye girmesinin sabit olması durumunda TCK 456 ve 526.

maddelerine göre müessir fiilden suçlu bulunup cezalandırılabilceği hatırlatılmıştır.

02. 01. 2004 tarihli ve ülke genelinde yayın yapan Vakit Gazetesi'nde haber, Erzurum Valisinin ağzından " Olay Toplumsal Tahribattır" başlığıyla verilmiş ve bu olayın ekonomik, ahlaki ve hastalık boyutlarının bulunduğu kaydedilmiştir. İl Sağlık Müdürünün aynı sütunda yer alan beyanatında ise, söz konusu kadınla ilişkiye girenlerin çeşitli sağlık kurumlarında testler yaptırıldıklarını ve yaptırılan testlerde sonuçların "pozitif" çıkmadığını belirtmiştir. Aynı Gazetenin 03. 01. 2004 tarihli sayısında yer alan Emniyet Genel Müdürlüğü sözcüsünün beyanında; teşhir olayıyla ilgili olarak ilgililer hakkında soruşturma başlatıldığı bildirilmiştir.

Bu gazetede A. Dilipak imzasıyla yayınlanan köşe yazısında: O.T.'nin 3 ayda 1335 kişiyle ilişkiye girdiği, bunun ayda 440 kişiye teka-bül ettiğini, yani günde 15 kişiyle 10 saat çalıştığı, 40 dakikada bir müşteri kabul ettiğini, bunun için Erzurumluların kuyruğa girdiği, asıl suçluların bu kadınla ilişkiye girenler olduğunu, kim bilir onların kaç kişiye bu mikrobu bulaştırdıklarını belirterek, "düşünsenize 1000 O.T. ile bu memleketin işini bitirirler. Her metropolde 10, her il ve ilçeye bir O.T., ne deprem, ne savaş, Kahraman Türk Milleti 5 yıl sonra teslim. . Ahlak zabıtası kayıtlarına göre çok daha fazla yerli ve yabancı O. T bu mikrobu yayıp duruyorlar. Ülkenin doğusu, kuzeyi, güneyi hep aynı tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. "ifadele-rine yer vermiştir.

Köşe yazarlarından Murat Çelikkan, 03. 01. 2004 tarihli "Erzurum'a acil destek" başlıklı yazısında; HIV virüsü taşıyan Ukraynalı O.T.'nin Erzurum'da vali destekli, emniyet müdür yardımcısı tarafından teşhir edilmesinin sonuçlarının yaşanmaya başladığını,

fuhuş yapıldığı iddia edilen otelin saldırıya uğradığını, O.T. ile birlikte olan 1355 kişinin HIV taşıdığı söylenen basın açıklamasının ardından ildeki ve civar illerdeki hastanelere akın ettiklerini, il sağlık müdürünün beyanatından testlerde henüz pozitif çıkan kimseye rastlanmadığını, Atatürk Üniversitesi'nden bir doktorun ise bazı kişilerin olayı ailelerinden gizlediğini, bazılarının eve kapandığını açıkladığını, O.T.'nin başına gelenler bir yana, Erzurum'a ve Erzurumlulara destek gerektiğini, bunun küçük çaplı bir kriz olduğunu, Sağlık Bakanlığı'nun, bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının da desteğini alarak Erzurum'da bu konuda bir projeyi hayata geçirmesi gerektiğini belirtmiştir.

Akşam Gazetesi'nde Yalçın Peşken imzasıyla ve "Çifte Standart" başlığıyla yapılan yorumda "Ukraynalı hayat kadını O.T, Türkiye'de ilişkiye girdiği 1335 erkeğin çetelesini tutmuş, yakalandıktan sonra yapılan muayenesinde ise HIV virüsü taşıdığı ortaya çıkmıştır. Erzurum Emniyeti yetkilileri yaptıkları basın toplantısında; 'bu kadın canlı bombadan daha tehlikelidir..." şeklinde açıklama yaparak, "kendisiyle ilişkiye girenlerin sağlık kuruluşlarına başvurabilmelerini temin için, adı geçen kadını basın mensuplarının önüne çıkardıklarını beyan etmişlerdir." sözlerine yer verilmiştir.

Radikal Gazetesinin 26 Ocak 2004 tarihli sayısında; Erzurum'da Ukraynalı O.T. adlı seks işçisinin AIDS virüsü taşıdığı gerekçe-siyle kamuoyuna teşhir edilmesinin Ukrayna ile Türkiye arasında gerginliğe neden olduğunu, Erzurum Emniyet Müdürlüğü 1335 erkekle birlikte olan O.T.'yi HIV taşıdığı gerekçesiyle, "Bu kadın canlı bombadan bile daha tehlikeli diyerek" teşhir etmesinden dolayı Ukrayna'nın Türkiye'ye nota vermesine neden olduğunu, Dışişleri Bakanlığının

bunun üzerine İçişleri Bakanlığı'nu uyararak, polis bu tür uygulamalardan kaçınmasını istediği yazılmıştır. Dışişleri ise, insan haklarına aykırı bu tür uygulamalar nedeniyle Türkiye'nin çok ağır eleştiriler aldığına dikkat çekerek, İçişleri Bakanlığı'nın talimatı üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü konuyla ilgili bir genelge hazırlayarak merkez ve taşra teşkilatlarını da uyardığını, genelgede; *açık alanlarda fuhuş ya da fuhşa zorlama gibi nedenlerle gözaltına alınanların teşhir edilmemesinin de istendiğini, polis bu gibi olaylarda şahısla ilgili işlemleri hızla tamamladıktan sonra konuyu adli makamlara intikal ettirmesi gerektiğini belirtilmiş ve yapılan son yasal düzenlemelerle 18 yaşından büyükler için, fuhşun kapalı alanlarda yapılması halinde suç unsuru olmaktan çıktığı hatırlatılmış ve polis bu tür olaylara müdahale etmemesi istenmiştir.*

Milliyet Gazetesi "Ukrayna'dan O.T. notası" başlıklı haberinde; Ukrayna'nın, Erzurum'da fuhuş suçlamasıyla gözaltına alınan ve AIDS'li olduğu belirtilen vatandaşları O.T. hakkında kendilerine bilgi verilmediği gerekçesiyle Türkiye'ye nota verdiğini, Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği, 1335 erkekle ilişkiye giren O.T.'nin durumundan basın toplantısıyla teşhir edilmesi sonunda haberdar olduğunu ve hemen devreye girerek Dışişleri Bakanlığında bilgi istediğini, yazıda Ukrayna'nın olaydan ötürü zamanında haberdar edilmemesinden duyulan rahatsızlığın Ankara'ya iletildiğini bildirmiştir. Hürriyet gazetesi ise haberi manşete taşımış, tartışılan poz...Yargısız Teşhir mi?, Uyarı mı? AIDS'li de olsa, 1335 vatandaşımıza hastalık bulaştırma ihtimali olsa da, Ukraynalının insan hakları yok muydu diyerek olayı O.T. lehinde yorumlamıştır.

04. 01. 2004 tarihli ülke genelinde yayın yapan Sabah Gazetesi'nde "Ben dadaşım, godoş değil..." başlığıyla verilen haberde,

olayın meydana geldiği otelin işletmecisinin kardeşi ile yapılan gizli görüşmede; otel işletenlerinin ve yakınlarının hayatlarının tehlikede olduğu, kendilerinin toplum tarafından tecrit edildiği, selam verip alanın bulunmadığı, çocuklarının korkudan okula gidemediklerini belirtilmiş ve bu olayı ortaya çıkaran görevlilere "içiniz rahat, keyfiniz yahşi mi ?..." şeklinde sitemkâr kelimelerin sarf edildiği yazılmıştır.

Aynı tarihlerde yayınlanan "Söylem" gazetesinde yer alan haber "Skandal" başlığıyla verilmiş ve ilişki öncesinde hayat kadınının ilişkiye girdiği erkeklerden "prezervatif" istemediğini belirtmiştir. Yine aynı gazetede ilişkiye girenlerin AIDS testi için sıraya girdikleri ve ilişkinin yapıldığı otelin saldırıya uğradığı haberi de yer almıştır.

C. Yabancı Basında: 15 Ocak 2004 tarihli "Chicago Tribune" gazetesinde yer alan haberde, HIV virüsü taşıyan O.T. ile cinsel ilişkiye girenlerin hastalık için test yaptırılmalarının Türk Polisi tarafından istendiğini, ülkede 70 milyon nüfusun bulunduğunu, AIDS li sayısının ise 1600 olduğunu, polis bu tür işlemlerle uğraşanları zaman zaman sınır dışı ettiğini, Türk insan hakları savunucularının O.T.'ye yapılan muamelenin insan haklarına aykırı olduğunu beyan ettiklerini, buna mukabil İçişleri Bakanının ise hem toplumun, hem de O.T.'nin aynı anda korunmasının imkansız olduğunu belirttiğini, Erzurum Barosu Başkanının ise yaptığı açıklamada; bir insanın haklarının başladığı yerde diğerlerinin haklarının biteceğini beyan ettiğini ve O.T.'nin olayın akabinde yaptığı konuşmada; hastalığını bilmediğini, öğrenir öğrenmez dünyasının karardığını belirttiğini yazmıştır.

Yerli ve yabancı basın organları, söz konusu teşhirin insan haklarına aykırı olduğunda

ittifaka yakın bir görüş belirtmiş olmaları yanında hemen hemen tüm basın yayın organları yasaya aykırı gördükleri bu teşhiri günlerce yayınlamaktan imtina etmemişlerdir.

2. O.T. Olayına Sivil Toplum Örgütlerinin Tepkileri:

Ukraynalı O.T.'nin avukatı, "Müvekkilinin Ankara Numune Hastanesinde yapılan tetkiklerinde AIDS, ve HIV virüsü taşımadığının belirlendiğini, Türkiye aleyhine 3 milyon dolarlık tazminat davası açacağını söylemiştir.

Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği (HAYAD) Yönetim Kurulu Sekreteri, olayın teşhirinde hem kolluk kuvvetlerinin ve hem de basının suçlu olduğunu, *HIV virüsü taşıyan O.T.'nin kimliğinin açıklanarak yargılanmadan suçlu ilan edilmeyeceğini*; O.T.'nin basında teşhir edilmesinin "suç teşkil ettiğini", olayın "halk sağlığının korunması" ile açıklanamayacağını, halk sağlığının ancak vatandaşların cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda eğitilmesi ile korunabileceğini, daha önce AIDS'li bir kişinin, "AIDS'li olduğunu bilerek, korunmadan eşiyile ilişkiye girdiği ve bunu kasten yaptığını belirttiği" için "eşini öldürmeye teşebbüsten" yargılanıp ceza aldığı, O.T.'nin henüz yargılanmadığını, suçlu bulunsa da teşhir edilmesinin suç teşkil edeceğini, suçu kanıtlanmadan 'suçlu' gösterilmesinin ikinci bir suç olacağını belirtmiştir. Kolluk kuvvetlerinin ve basının O.T.'yi teşhir etmesinin, hastanın mahremiyeti ilkesinin ve hasta haklarının ihlali olduğunu, Hasta Hakları Yönetmeliğine göre de, hekimlik meslek ilke ve kurallarına göre de; hastanın mahremiyeti, hangi hastalık olursa olsun, teşhirini yasaklandığını, söz konusu olayda yerel kolluk kuvvetleri ve onların

idarecilerinin, bu hakkı ihlal ettiklerinden dolayı, sorumlu bulduklarını belirtmiştir.

Dernek yöneticisi beyanında, bir takım virüsleri mektupla göndermek nasıl suçsa, AIDS'li olduğunu bilen bir kişinin, bir başkasına bu yöntemle AIDS bulaşabileceğini bilerek ilişkiye girmesi de suçtur. Ancak, AIDS'li olduğunu bilmeyen ya da hasta olduğunu bildiği halde hastalığının cinsel ilişkiyle bulaşacağını bilmeyen kişinin eyleminin suç kapsamında değerlendirilemeyeceğini, bu noktada, hastalığının teşhisi sırasında hekimin kişiyi bilgilendirmesinde kusur var mı yok mu, ona bakılması gerektiğini, halk sağlığının ancak vatandaşların cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda bilgilendirilmesi ile mümkün olabileceğini, AIDS'li bir kişiyle temasta bulunmanın, hastalığın mutlaka bulaşacağı anlamına gelmediğini, önlem alınursa, herhangi bir riskin söz konusu olamayacağını, O.T.'nin tedavi sürecinin başlatılmasının, ilacının verilmesi ve bakım altına alınmasının yeterli olmadığını, O.T.'nin AIDS'le ilgili bilgilendirilmesi, hastalığın yayılmasının önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması, seks işçiliği dışında yaşamını temin edebileceği bir gelir sağlanması ve sosyal destek sisteminin harekete geçirilmesi gerektiğini bildirmiştir. O.T.'yi kısıtlamak, hapsedmek, teşhir etmek, "bu AIDS'li, bununla bir araya gelmeyin" demenin tedavi sürecine de hasta haklarına da aykırı olduğunu, O.T.'nin, hem kolluk kuvvetlerini, hem de kamu adına iş yaptıklarından dolayı devleti dava edebileceğini, yeterli kanıt sağlanırsa, cezalandırmanın yanı sıra, O.T.'ye tazminat ödenmesine de hükmedilebileceğini, bunun basın aracılığıyla işlenmesinden dolayı cezasının artırılarak uygulanması gerektiğini, medyanın da olayda sorumluluğunun bulunduğunu belirtmiştir.

Hacettepe Üniversitesi HIV/AIDS Tedavi ve Araştırma Merkezi (HATAM) Koordinatörü Dr. Aygen Tümer, önlemi kişinin kendisinin alması gerektiğini belirterek, "herkesin kendi sağlığını korumakla yükümlü olduğunu, bir kadın ya da erkeğin, korunmasız cinsel ilişkiye girmesi halinde karşısındaki insandan hastalık kapabileceğini, "HIV/AIDS taşıyıcıları eşlerini, sevgililerini ya da yakınlarını hastalıklarıyla ilgili bilgilendirmek zorunda olmadıklarını" belirtmiştir. Erzurum'da HIV taşıyıcısı olduğu saptanan seks işçisi O.T.'nin "toplumu bilgilendirmek" gerekçesiyle teşhir edilmesini de eleştiren Tümer, "Bu hastalık için toplumsal korunma değil, kişisel korunma söz konusu olduğunu, yaratılan kanının aksine AIDS'in sosyal ilişkiyle bulaşmayacağını" ifade etmiştir. HIV/AIDS bulgularının, hastalığın bulaşmasından 8-10 yıl sonra ortaya çıkabildiğini belirten Tümer, sorunun tek kişiye ve üç aylık bir süreye indirgenmesinin risk altındaki diğer kişilerin göz ardı edilmesine yol açtığını vurgulamıştır. Tümer, "Erzurum'da risk taşıyan diğer seks işçileri ile ilişkide bulunup O.T. ile ilişkiye girmeyen erkeklerin durumu ne olacak? O.T. ile beş yıl önce ilişkide bulunanlar? O.T. ile ya da diğer seks işçileriyle ilişki kurmuş kişilerin eşlerinin, sevgililerinin durumu ne olacak?" diye sormuş, gerçekte en sağlıklı yöntemin, toplumu HIV/AIDS konusunda bilgilendirmek olduğunu ileri sürmüştür. Erzurum'daki kamu çalışanlarının da O.T.'yi teşhir etmeden, 'Erzurum'daki seks işçilerinden birinde HIV pozitif teşhis edilmiştir' diyerek topluma aydınlatıcı bilgi vermesi gerekirdi" diyen Tümer; yasal düzenlemeye göre, HIV taşıyıcısı bir kişinin çevresindeki kişileri hastalığıyla ilgili bilgilendirme yükümlülüğü bulunmadığını bildirmiştir. Tedavi hizmeti veren hekim, hastasına, hastalığıyla ilgili bilgilendirmede bulunurken, "eşine söylemek durumundasın", "sevgiline söylersen iyi olur" şeklinde öneriler getirebi-

leceğini, bunun dışındaki durum hastanın kendi iradesine kaldığını söylemiştir. "Hasta kendi özgür iradesiyle yakınlarına, çevresine, iş arkadaşlarına anlatmak isterse anlatır, istemezse anlatmaz. HIV pozitif esas itibarıyla, cinsel temasla, kan ve kan ürünleriyle bulaşabilen, anneden bebeğe geçebilen bir hastalıktır. Hastalığın en önemli bulaşma yolu, cinsel temastır." ifadelerini kullanmıştır. Dernek başkanı Tümer, teşhisin bilgilendirme olmadığını, Erzurum'daki seks işçisi O.T.'nin hastalığının tespitinden sonra, Emniyet Müdürlüğü, Valilik ya da İl Sağlık Müdürlüğü, durumla ilgili bilgilendirmede ve uyarıda bulunabileceklerini, ancak bu uyarıda, O.T.'nin resminin ya da kimliğinin yer almaması gerektiğini belirtmiştir. Esas itibarıyla "Oksana" olayının Türk ahlakı bakımından değerlendirildiğinde, bunun gayr-i ahlakı olduğunda kuşku bulunmadığı, toplumumuzun ahlak anlayışının bunu tasvip etmediğini, genel değerlendirmenin de bu yönde olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında idari makamlarca yapılan teşhirin hem etiğe ve hem de insan haklarına aykırı olduğunu, sorunun da burada yattığını, resmi kurumlar, yerel basın ve yerel sivil toplum örgütleri de teşhir etmenin kamu sağlığı ve kamu menfaati açısından gerekli olduğunu savunurken, ulusal basının çoğunluğu olayı bir insan hakları ihlali olarak görmüş ve kınamıştır.

Erzurum Baro Başkanı yaptığı açıklama da, "Ukraynalı hayat kadınının sınırdışı edilmesi ve yargılanması gerektiğini, TCK'nın 456. maddesi gereğince "kati şekilde iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalığı bilerek başkalarına bulaştıranların" 5 ila 10 yıl arası ağır hapis cezası istemiyle yargılanması gerektiğini kaydederek, Ukrayna uyruklu hayat kadınının sınırdışı edilmemesi gerektiğini, çünkü kendisinde var olan hastalığı bilinçli bir şekilde başkalarına bulaştırdığını,

hastalığın iyileşme ihtimalinin de bulunmadığını, bu nedenle kadının adalet karşısına çıkartılması gerektiğini belirtmiştir.

Basında yer alan ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan beyanlardan bir kısmı O.T.'nin teşhir edilmesiyle yargısız infaza tabi tutulduğunu, kişilik haklarının ihlal edildiğini, özel hayatının gizliliğine riayet edilmediğini ileri sürerek kamu makamlarının bu davranışlarının hem insan haklarına, hem hasta haklarına ve hem de Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. ve 8. maddelerinde yer alan hükümlere aykırı olduğunu belirtmişlerdir. Bu ihlallerden dolayı devletin O.T.'ye karşı tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu ifade edilmiştir.

Sivil toplum örgütlerinden bir kısmı ise O.T.'nin üç ay gibi bir zamanda hastalığını ve hastalığının vahametini de bilerek önlem almaksızın erkeklerle ilişkiye girdiği, bunun kasıtlı olarak bilerek gerçekleştirdiği, bu davranışının TCK 456/3. maddesi hükmünü ihlal ettiği, bundan dolayı sınırdışı edilerek Türkiye de yetkili ceza mahkemesinde yargılanması gerektiği belirtilmiştir.

2-Resmi Kurumların Olaya İlişkin Açıklamaları

Erzurum Emniyet Müdürü, hayat kadınının yakalandığı otelin sahibi ve diğer sorumluların adli makamlara sevk edileceğini belirterek, "kanun polise ne hak verdiyse o uygulanacaktır" diye beyanda bulunmuştur.

Erzurum Emniyet Müdür Yardımcısı, 'HIV' taşıyan yabancı uyruklu hayat kadını O.T.'nin basın toplantısı düzenlenerek teşhir edilmesine, tek başlarına karar vermediklerini, bunu hiyerarşik yolla yaptıklarını açıklamıştır. Eleştirilere yanıt veren emniyet müdür yardımcısı, "Bu konuda yetkilerimizi

aşmadık. Toplantı başta Vali olmak üzere gerekli makamların inisiyatifi altında gerçekleşti" dedi. Hayat kadınının taşıdığı virüsün büyük tehlike arz ettiğini, bu durumun topluma uyarıcı şekilde anlatılması gerektiğine inandığını kaydeden emniyet müdür yardımcısı, şunları söylemiştir: "Kadın çok sayıda kişiyle birlikte olmuş. Bu kadınla temasa giren kişiler, yalnızca kendilerine değil, başta eşleri olmak üzere çevrelerindeki insanlara da bilmeden zarar verebileceklerdir. Bu önemli bir toplumsal olay. Bunun önüne geçilmesi gerekiyordu. Ancak bizim bu düşüncemiz basında adeta kamufle edilip, olay başka boyutlara taşındı. Bunun için üzüntü duyuyorum. "Gazetelerde ilk gün yer alan haberlerde art niyet bulunduğunu ifade eden emniyet müdür yardımcısı, olayın çok farklı değerlendirildiğini ifade etmiştir." ...Bu durumu kamudan mı gizleydik, kadını apar topar sınır dışı mı etseydik, bunun başka bir yolu, yöntemi var mı?" diyerek, bunu topluma duyurmaktan başka yöntem olmadığını, bu nedenle kendilerine haksızlık yapıldığını kaydetti. Kendilerinin toplum menfaatlerini göz önünde bulundurarak hareket etmeye çalıştıklarını anlatan emniyet müdür yardımcısı şöyle devam etti: "Bir gazetede, bu konuyla ilgili yer alan fotoğrafta, basın toplantısı sırasında söz konusu kadının fotoğrafının özellikle bize yaklaştırılmak istendiğini bile düşünüyorum. Bizi, insan haklarını ihlal etmekle de eleştiriyorlar. Bu çok yanlış. Biz insanların haklarını koruyoruz. Türk ya da yabancı fark etmez. Söz konusu hayat kadınına da birileri bu hastalığı bulaştırmış. Böyle bir durumda biz onun da haklarını korumak için mücadele ederiz".

Erzurum Sağlık Müdürü ise, söz konusu hayat kadınının teşhir edilmesinin ardından vatandaşların test yaptırmak için başvuruda bulunduğunu ve bunun devam ettiğini bil-

dirdi. Erzurum'da, birçok hastane ve özel laboratuvar bulunduğunu, test yaptırmak için başvuran kişi sayısının belirlenemeyeceğini dile getirdi. Ancak, toplumun duyarlı davranışına dikkati çeken Sağlık Müdürü, "Vatandaşlar, söz konusu kadınla teması olsun ya da olmasın test yaptırıp sağlık kontrolünden geçtiğini, bunun sevindirici olduğunu, kadınla cinsel ilişkiye girenlerin hastanelere müracaatlarının başladığını, bu kişilere hasta haklarına uygun davranılacağını, hastanelere müracaat eden hiçbir hastanın teşhir edilmeyeceğini, önemli olan toplum sağlığı olduğunu, hasta haklarına kesinlikle uygun davranılacağından hiç kimsenin şüphesinin olmaması gerektiğini belirterek kadınla birlikte olanların hemen doktora başvurmasını istemiştir. Erzurum Valisi, "AIDS'li kadınla yatan tedbirini alsın diye teşhir ettik"diyerek, kent merkezinde bir otelde fuhuş yaparken yakalanan ve "HIV" taşıdığı belirlenen kadının basına gösterilmesindeki amacın, binlerce insanı uyarmak ve tedbir almalarını sağlamak olduğunu söylemiştir Erzurum Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan basın toplantısında Ukrayna uyruklu O.T.'nin da bulundurulmasının kendisini aşılamak ve rencide etmek amacı taşımadığını, amaçlarının kadınla ilişkiye girenleri uyarmak ve bunların bir an önce sağlık kontrolünden geçmelerini sağlamak olduğunu, Emniyet Müdürlüğü'nün de bu nedenle böyle bir yöntem uyguladığını, kadının kişisel haklarına saygı duyduklarını, ancak bu kadının, günde 10-15 kişiyle ilişkiye girdiğini ve bunların sayısının bin 335 kişiye ulaşmış olduğunu iddia etmesi karşısında, bu kadınla ilişkiye giren halkın gidip tedavilerini yaptırmaları bu yöntemle daha kolay olacağından dolayı böyle bir yöntem seçtiklerini, bunda kamunun hakkı olduğunu, insanların sağlığıyla oynamaya kimsenin hakkının bulunmadığını, söz konusu hastalığın kuduz vaka-

sından daha tehlikeli ve bulaşıcı olduğunu vurguladığını, daha caydırıcı olsun diye bu yöntemi uyguladıklarını, televizyonda, gazetede bu kadını gören ve böyle bir ilişkiye girmek isteyen insanlarımız bu düşüncelerinden vazgeçerler diye teşhir ettiklerini belirtmiştir. Kaldı ki polisin bu olayda görevini yaptığını, Fuhuşla Mücadele Tüzüğü'nde "Fuhuşla yakalanan kadını, AIDS, frengi ve benzeri bulaşıcı hastalık taşıyorsa teşhir edilir. Bu hastalık taşıyan kadınla ilişkiye girenler, zorunlu olarak tedaviye tabi tutulur" hükmünün yer aldığını belirterek emniyet görevlilerinin bu olayda tüzük hükmünü uyguladıklarını belirtmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü ise, düzenlediği haftalık bilgilendirme toplantısında O.T.'nin Erzurum'da yapılan tespite göre HIV virüsü taşıdığını, Ankara'daki testin ardından da İstanbul'a gönderildiğini söylemiştir. O.T.'nin, 6 Ocak'ta sınır dışı edilerek ülkesine gönderileceğini belirten Genel Müdür Yardımcısı, insan haklarına aykırı olduğu için eleştirilen teşhir olayıyla ilgili ise inceleme başlatıldığını ve bunun sürdüğünü kaydetmiştir.

Emniyet Genel Müdürü ise "ayaküstü açıklamalar yapılarak çelişkiye neden olunmamalı. Kamuya yararlı olabilecek hususlar görev olarak ifa edilirken bazı etik ilkeler de dikkate alınmalı" diyerek olaya ilişkin görüşünü beyan etmiştir.

Sağlık Bakanı yaptığı açıklamada O.T.'nin HIV taşıyıcısı olduğunu, adı geçen hayat kadınıyla ilgili olarak Ankara Numune Hastanesinde tetkik yapılmadığını, Erzurum'da yapılan tetkiklerin yeterli olduğunu belirtmiştir.

Erzurum'da fuhuş yaparken yakalanan O.T. olayıyla ilgili olarak Ukrayna'nın Türkiye'ye

nota verdiği haberleri üzerine Dışişleri kaynakları tarafından yapılan açıklamada olayın "Tamamen bilgi istemeye yönelik bir başvurudan ibaret olduğu" değerlendirmesi yapılmış ve Erzurum'daki hastanelerde 400'ü aşkın vatandaşın eliza testi yaptırdığı bildirilmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere kamu kurum ve kuruluşları O.T. olayını kamuya açıklamalı ve teşhir etmelerinin gerçek amacı, adı geçen hayat kadınının maruz kaldığı hastalıkla ilgili olarak kamuyu bilgilendirmek ve bu kadınla ilişkiye girenlerin sağlık kuruluşlarına gecikmeden baş vurarak hastalığın yayılmasını ve toplum sağlığını tehdit eder boyutlara ulaşmasını engellemektir. Yoksa kasdı mahsusa ile adı geçen kadını suçlu ilan etmek, masumiyet ilkesini ihlal etmek gibi bir amaçlarının bulunmadığı ifade edilmiştir.

2-Medya Etiği Ve Türk Hukuku Açısından Olayın Değerlendirilmesi

Erzurum'da yaşanan O.T. olayı, Türk Hukukundaki masumiyet ilkesi ile özel hayatın gizliliği ilkeleri bakımından tartışıldığı için biz bu incelememizde bu iki kavramı açıklamaya ve hasıl olan duruma göre de olayı değerlendirmeye çalışacağız.

Masumiyet; masumluk, suçsuzluk, kabahatsizlik, temizlik anlamlarına gelmektedir. (Devellioğlu, 1997:584) Bu kelime, Basın Konseyinin basın meslek ilkeleri arasında yer aldığı gibi Radyo ve Televizyon Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin (n) bendinde "Yayınlarda aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu olarak gösterilemez. Yargıya intikal etmiş herhangi bir dava söz konusu olduğunda, davanın açılmasından, hükmün kesinleşmesine kadar, yargı kararını etkileyecek şekilde yayın yapılamaz" şeklinde bir

düzenleme yapılarak anlam kazandırılmaya çalışılmıştır.

Masumiyet karinesi, bütün hukuk sistemlerinin üzerinde titrediği ve insanlığın en büyük kazanımlarından birisidir. Sanık hakkında hiçbir mahkeme kararı olmadığı halde suçlu ilan edilmesi, yakalanan sanığın çevrede korku, panik ve infiale sebep olan bir hüviyetle teşhir edilmesi ve basın yayın organlarının bu yönde haber yapmalarına sebep olunması, sanığın, evrensel masumiyet ilkesini ihlal ettiği gibi kamuoyunda peşinen suçlu ilan edildiği görünümünü verdiği ve dolayısıyla da onun adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bazı basın yayın organlarının masumiyet karinesini çiğneyerek sanığı suçlu göstererek özgürlük ve güvenlik ve kişilik haklarına tecavüz ettikleri ve adı geçeninin toplumda infial yaratan bir kimlikle tanınmasına yol açtıkları için, hakları ihlal olan kişilere karşı tazminat ödemeye mahkum edilebilmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. maddesinde yer alan hükme göre; "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranmaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el

koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar". Yasa koyucu bu hükümle kişilik haklarını ciddi şekilde koruma altına almaya çalışmış, kolluk kuvvetlerinin rastgele kişileri aramaları imkanını ortadan kaldırmış ve aramayı hakim kararına bağlamıştır.

Esas itibarıyla insanın ismi, resmi, şeref ve haysiyeti, sırları özel hayat kavramına girmektedir. Ayrıca toplumsal itibarı da kişinin özel hayatı içerisinde yer almakta olup bu bağlamda kişinin mesleki ve ticari itibarı da sayılabilmektedir. Bütün bunlara karşı yapılan tecavüz ve haksız davranışlar ise kanuni müeyyidelerle karşılık görmektedir. Görüldüğü üzere insanın maddi ve manevi varlık ve bütünlüğü içinde görülmesi gereken özel hayatına yapılan tecavüz ve haksız davranışlar kişinin şeref ve haysiyetini doğrudan zedelemektedir. Yürürlükteki TCK, özel hayatın gizliliğinin ihlali konusunda yetersiz kalmıştır. Kişilerin özel hayatlarının ses veya görüntü kaydeden cihazlarla ihlal edilmesinin maalesef cezai bir yaptırımı yoktur. Eylemin suç teşkil etmesi için ses veya görüntü kayıtlarının şantaj amaçlı olarak kullanılması gerekmektedir. Meclis'e sevk edilen yeni TCK tasarısı bütün bu eksiklikleri gidermeyi amaçlamıştır. Özel hayatın gizliliğini ihlal eder nitelikte yayınlar yapmak, hem 1982 Anayasasına ve hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. ve 8. maddesinde yer alan masumiyet kuralına aykırılık teşkil etmektedir.

Bir başka açıdan olayı değerlendirdiğimizde, özel hayatın gizliliğini zedeler nitelikte davranışlarda bulunmak mevcut Ceza Kanununa göre suç oluşturabilmesi için özel hayatın dokunulmazlığını ihlal eden kişi ya da kişilerin elde ettikleri bilgi veya görüntüleri mutlaka, şantaj amaçlı olarak kullanmaları gerekiyor. Aile mahremiyetini ilgilendiren

bilgi ve belgeleri, kasetleri basına sızdıran emniyet görevlileri de suç işlemiş olurlar.

Kişilerin gizli hayatına, mahremiyetine hem hukuken hem de ahlaki açıdan saygı duyulmalıdır. Ancak (üstün nitelikte kamu yararının bulunması gibi) bazı durumlarda ve belirli ölçülerde özel hayat alanına girmenin mümkün olabileceği kabul edilmelidir. Fakat kanun dışı davranış ve konular olmadıkça kişilerin özel hayatındaki mahremiyet korunmalıdır. Bir olayın haber olarak verilmesinde, kamu yararının bulunup bulunmadığı iyice tartışıldıktan sonra o olayın yayınına karar verilmelidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmenin 8. maddesinde düzenlenen özel hayatın korunması kavramı T.C. Anayasasının 20. maddesinde de yer almış, maddenin birinci fıkrasında 8. maddeye paralel olarak "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir" denildikten sonra sözleşmeden farklı olarak ve ilaveten "özel hayatın ve aile hayatın gizliliğine dokunulamaz" hükmüne yer verilmiştir.

Buraya kadar ifade edilenler karşısında, sözleşmenin 8. maddesi ile koruma altına alınan "özel hayat", "aile hayatı", "mesken" ve "haberleşme" nin içiçe kavramlar olduğu, bunlardan birinin ihlali halinde, diğerleri bakımından da ihlalin gündeme gelebileceği kuşkusuzdur.

Uygulamada, 8. maddenin 1. fıkrası ile koruma altına alınan haklar ve özgürlükler ne denli soyut ise, bu haklara kamu otoritesinin müdahalesini olanaklı kılan, milli güvenlik, kamu emniyeti, memleketin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin, genel ahlakın korunması kavramları da, o denli (Yargıtay 8. Dairesi nin 11. 12. 2000 tarih 2000/205651-20678) soyuttur. Öyle ise sözleşmenin 8.

maddesi ile öngörülen ve güvence altına alınan hakların teminatının, yasaları uygulama yerinde olan yargı mercilerine ait olacağı muhakkaktır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (25. 04. 2002 tarih 2002/2-617-648 sayılı kararı) bir kararında boşanma davası münasebetiyle delil olarak sunulan "günlüğün" delil olma niteliğini tartışırken; "özel hayatın gizli alanı dediğimiz ve sadece bireyi ilgilendiren alanı hiçbir şekilde müdahale edilmeyecek alandır. Örneğin, kişinin cinsel yaşamı böyledir. Hayatın bu gizli alanı ihlal edilerek bir delil elde edilmişse, bunu kim, nasıl ve hangi amaçla elde etmiş olursa olsun söz konusu delil mahkemede delil olarak kullanılamaz. Günlükte insanın iç dünyasını ilgilendiren son derece gizli ve özel hayatın dokunulmaz alanını oluşturan bilgiler yer alır. Öncelikle özel hayatın gizliliğinin korunması esas olmalıdır. Hukuka uygun yollardan elde edilmemiş deliller yasal bir delil olarak değerlendirilemez" düşüncelerine yer verilmiştir.

Başlıca hukuka uygunluk nedenleri, meşru müdafaa, zaruret hali, bir görevin ifası, üstün yararın icrasdır. Üstün yararın icrası, konularına ve kişilerin toplumsal rollerine göre ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Üstün yararı icrasında önemli bir husus, sanatçılardan, siyaset adamlarının vb. kişilerin özel hayatlarının bulunup bulunmadığıdır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, politikacıların, sanatçıların özel hayatlarının sınırının diğer vatandaşlara göre oldukça dar olduğuna karar vermiştir. (Y. 4. HD. 28. 11. 1974 T. 1974/10763 E. K. 16320 E)

Yargıtay 8. Ceza Dairesi bir kararında da; danışmanlık bürosu kurup, beraber çalıştıkları diğer sanıklarla birlikte, kendilerine müraaat eden kişilerin (sanıklara) bildirdikleri

kişileri izlemenin dışında yasal olmayan yollarla telefonlarını dinlemek ve elde ettikleri dinleme kasetlerini dinleme yapılmasını isteyen sanıklara vermek biçiminde oluşan eylemlerinin, Anayasanın 20. ve 22. maddelerinde yer alan özel hayatın ve haberleşmenin (T.C.K. nun hükmünün) ihlal edilmesi ötesinde, cürüm işlemek amacıyla suç örgütü oluşturma suçu oluşturduğuna hükmedilmiştir.

Bunun için suç haberlerinin toplumu etkileyecek biçimde abartılarak verilmemesi, masumiyet karinesinden yararlanan sanığın mahkeme kararından önce kamuoyunda mahkum edilmemesi (paralel yargılama yapılmaması) ve sanığın beraat etmesi halinde suç haberleri gibi beraat haberlerinin de verilerek sanığın, kamuoyunun nezdinde de beraatinin sağlanması bir zorunluluktur. Bunun yanında sanığın, aleni duruşma yapıncaya kadar, suçlandığının toplumca öğrenilmemesi hakkı, resminin yayınlanmaması ve isminin açıklanmaması hakkı vardır. Ancak üstün bir yarar bulunması durumunda sanığın ismi ve resmi yayınlanabilir. Ceza kovuşturması sırasında sanığın ele geçirilmesi amacıyla resmi yayınlanabilir. Ayrıca toplumu yakından ilgilendiren önemli olaylarda, bu olayların ve yakalanan kişilerin resimlerinin yayınlanması için izin almaya gerek yoktur. Bu haller dışında bir sanığın görüntüsünün yayınlanması veya fotoğrafının basılması ve sanık olarak tanıtılması hukuka aykırıdır. Böyle bir duruma maruz kalan kişi bunu teşhir eden kişilerden tazminat talebinde bulunabilir. Tekraren belirtmek gerekir ki sanığın resminin basılması için onun toplum açısından çok önemli bir kişilik olması gerekir. Örneğin politikacılar, sanatçılar bu kabil kişilerdendir. (Alman Hukukunda, resmin basılmasına ceza verilmesi de öngörülmüştür. (Yenisey, 1996:III)

Diğer yandan sanığın kimliğini öğrenmek bakımından toplum açısından çok üstün bir menfaat olmadıkça, sanığın kişilik hakları korunmalıdır. Yukarıdaki ölçüler dışında sanığın resminin veya isminin yayınlanması hukuka aykırıdır. Bu hukuka aykırılıktan tazminat isteme hakkı doğar.(Yenisey, 1996: III).

Sonuç

O.T olayı bu doğrultuda değerlendirildiğinde, anılan hayat kadının gerçekte söz konusu hastalığa müptela olup olmadığına göre olayı değerlendirmek gerekecektir. Edinilen bilgilere göre, Erzurum'daki sağlık kuruluşlarından alınan sağlık raporlarında hayat kadının HIV virüsü taşıdığı belirtilmekte ve bu konudaki kati raporun alınabilmesi için alınan numunelerin Ankara Numune Hastanesine gönderilerek kesin neticenin beklendiği belirtilmiştir Hastane kaynaklarının verdiği bilgiye göre nihai kanaat raporu 3 ay sonra alınabilecektir. Makale hazırlandığı sırada bu üç aylık süre henüz dolmamıştı. İnceleme konusu olan olayın süjesi, HIV virüsü veya AIDS mikrobu taşıdığını bildiği halde kişilerle cinsel ilişkide bulunmuşsa O.T.'nin bu davranışı TCK 456/3. maddesi kapsamında "Fiil, kat'i veya muhtemel surette iyileşmesi kabil olmayacak derecede akıl veya beden hastalıklarından birini yahut havastan veya el yahut ayaklardan birinin... ziyanını mucip olmuşsa ceza 5 seneden 10 seneye kadar ağır hapis cezası olacaktır. Yine bunun yanısıra HIV virüsü taşıdığını bilerek diğer insanlarla ilişki kurarak değişik kişilere bu hastalığı bulaştırmış ise teşhirinde toplum açısından çok üstün bir menfaat var ise de kişisel menfaati ve aile hayatının mahremiyeti ve masumiyet kurallarına göre iki yarar son düzenlemeler doğrultusunda karşılaştırıldığında, teşhirin yerindeliğini söylemek oldukça zordur. Zira kamu kurumları bu olayı

daha az zarar verici nitelikte duyurup kamu menfaatini koruyabilirlerdi. Yine bu hayat kadınıyla cinsel ilişkiye girenlerin daha uygun bir yöntemle hastanelere gitmeleri sağlanmış ve maksat elde edilmiş olabilirdi.

Ancak kamu kurumları olayın ortaya çıkarılmasında gösterdikleri hassasiyeti basına intikalinde başarılı bir görünüm gösterememişler, kendi mevzuatlarında aykırı bir tarzda O.T.'yi basın mensuplarının önünde kamuoyuna teşhir etmişler, hakim kararı olmadan medya aracılığıyla suçlu gösterilmesine aracı olmuşlardır. Bu davranış, ülkemiz tarafından da imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ve 8. maddelerine aykırı olduğu gibi 1982 anayasasının 20. maddesine de aykırı bulunmaktadır. Her ne kadar emniyet mensupları söz konusu teşhirin 1996 yılından önce İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan teşhir genelgesine istinaden yapıldığını belirtmiş iseler de sözü edilen genelge 1996 yılında yine İçişleri Bakanlığının ikinci bir genelgesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Kamu görevlilerinin kamu hizmeti görmesi amacıyla kişilik değerlerine yönelik müdahalesi ölçülü, dengeli uygun bir amaç-araç ilişkisi içersinde olmalıdır. Diğer bir deyişle meşru bir amaca ulaşmak üzere daha hafif bir araca, daha az sakıncalı veya daha az zarar verici bir yola başvurmadan, doğrudan doğruya ağır, sakıncalı, zararlı bir araca başvurulmuşsa, böyle bir müdahalenin hukuka aykırı olduğu kabul edilmelidir. Yorumlar ise ancak haksız ve ölçüsüz olduklarında yine hukuka aykırı sayılabilirler (Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 7. 7. 1975 tarih, 8254 E. , 7889 K. sayılı ilamı.)

Bu da gösteriyor ki insan haklarıyla ilgili konularda icra organlarımız, basın-yayın kuruluşlarımız daha duyarlı ve dikkatli davranmaları gerekmekte, kamu menfaatlerini korurken kişisel özgürlüklere en az zarar

verecek yol ve yöntemleri tercih etmeleri ve bu konuda dikkatli davranmaları gerekmektedir. Aksi davranış hem kamu makamlarının ve hem de bu teşhiri yapan görevlileri tazminat ödemeye mahkum edecektir.

Diğer yandan emniyet güçlerinin söz konusu hayat kadının kaldığı oteli aramaları ve hayat kadını yakalamaları hususundaki eleştiriler tamamen hukuka aykırıdır. Zira Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 17. maddesi uyarınca kolluğun bir kişiye kimlik sormak için durdurması arama değildir. Onun için hakim kararına ihtiyaç yoktur. Aynı şekilde, ruhsat sormak içinde hakim kararına ihtiyaç yoktur. İçkili madde satıyor mu, ruhsat var mı, otellerde kayıt dışı insan odalarda kalıyor mu, şeklindeki denetimler

arama değildir, hakim kararına ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla emniyet kuvvetlerinin sanığın yakalandığı otelde arama yapmalarından, kayıtları tetkik etmelerinden dolayı eleştirilmelerinin hukuka uyar bir yanı bulunmamaktadır. Ancak suçun işlendiği otelin fanatik gruplar tarafından taşlanmasına veya saldırıya uğramasında daha dikkatli ve tedbirli davranılması gerekirdi.

Olayla ilgili olarak yapılan incelemede O.T.'nin önceden böyle bir hastalığının bulunduğu ve bu hastalığını bildiği anlaşılmamıştır. Bunun yanında cinsel ilişkiye girdiği kişilerden korunmak için uygun araç kullanmalarını istememiş olması bu konuda ağır ihmal içerisinde olduğunu göstermekte, kendisiyle ilişkiye giren kişilere karşı da tıbbi yönden duyarlı davranmamaktadır.

Kaynakça

- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1997
- GİRGIN, Atilla; Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İstanbul, 2000.
- HATEMİ, Hüseyin; Basın Ahlakı, İstanbul, 1976.
- Jandarma Etiği- Meslek Ahlakı, Ankara 2001
- TILIÇ, L. Doğan, Milliyetçilik ve Yeni Sahiplik Yapısı Kısacasında Türk Medyası: Bazı Ahlaki Sorunlar, Birikim, Ocak 1999, İstanbul, 1998.
- YENİSEY, Feridun/Özel, Cevat; İçtihatlı Basın Mevzuatı, İstanbul, 1996

Yerel Basın:

- 29. 12. 2003, 02. 01. 2004 ve 03. 01. 2004 tarihli Doğu Ekspres Gazeteleri.
- 29. 12. 2003 tarihli Sıla Gazetesi
- 29. 12. 2003 tarihli Yeni Kuşak Gazetesi
- 29. 12. 2003 tarihli Ufuk 2000 Gazetesi.
- 05. 01. 2004 tarihli Palandöken Gazetesi.

Ulusal Basın:

- 03. 01. 2004 tarihli Hürriyet Gazetesi.
- 03. 01. 2004 tarihli Akşam Gazetesi.
- 02. 01. 2004 ve 03. 01. 2004 tarihli Vakit Gazeteleri
- 04. 01. 2004 tarihli Sabah Gazetesi.
- 26. 01. 2004 tarihli Radikal Gazetesi.
- 26. 01. 2004 tarihli Milliyet Gazetesi.

Yabancı Basın:

- 15. 01. 2004 tarihli "Chicago Tribune" gazetesi

